

УДК 371

ЛЮДМИЛА ШТЕФАН

(Харків)

ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ПРОВІДНИХ КРАЇН СВІТУ

У статті розглянено зміст, особливості, форми та методи організації науково-дослідницької діяльності студентів у вищих навчальних закладах Німеччини, Ізраїля, Великої Британії, Франції та інших країн світу. Установлено, що у більшості зарубіжних країн упроваджується триступенева модель організації навчання, яка складається з трьох самостійних взаємопов'язаних циклів.

***Ключові слова:** студент, науково-дослідницька діяльність, зміст, форми, методи, університет.*

Входження України в європейський освітній та науковий простір вимагає якісної підготовки спеціалістів, підвищення рівня їхніх знань та вмінь. Забезпеченню високого професійного й інтелектуального рівня випускників вищої школи сприятиме вивчення та творче використання педагогічно цінного досвіду, накопиченого вищою школою провідних країн світу щодо організації науково-дослідницької діяльності студентів.

Різні аспекти підготовки фахівців у вищій вітчизняній та зарубіжній школі взагалі та особливості організації науково-дослідницької діяльності студентів в університетах зокрема вивчали В. Андрущенко, В. Биков, О. Бочарова, І. Булах, Т. Десятов, П. Дмитренко, О. Друганова, М. Євтух, С. Золотухіна, І. Зязюн, М. Коваль, Т. Койчева, О. Колгатін, О. Кузнецова, В. Лозова, О. Локшина, В. Луговий, О. Малярчук, О. Микитюк, Н. Муқан, Н. Ничкало, В. Олійник, В. Пасічник, І. Прокопенко, Л. Пуховська, А. Сбруєва, С. Сисоєва, Н. Сиротенко, О. Сухомлинська, А. Троцько, Я. Цехмістер, Б. Шуневич та ін.

Мета статті полягає в аналізі особливостей, змісту, форм та методів організації науково-дослідницької діяльності студентів у ВНЗ провідних країн світу.

Вивчення та узагальнення науково-педагогічних праць дозволяє стверджувати, що університетська система провідних країн світу (зокрема, США, Великобританії) складається з так званих багатопрофільних університетів і (більш престижних) дослідницьких. Варто підкреслити, що вищі навчальні заклади можуть претендувати на статус багатопрофільного університету тільки в тому випадку, коли зможуть забезпечити навчання у магістратурі, а в дослідницьких університетах ще й за докторськими програмами.

Взагалі, університет повинен забезпечити різнорівневу підготовку висококваліфікованих спеціалістів у галузі мистецтва, природознавства, суспільних наук, юриспруденції, медицини, інженерії на базі міцного матеріального підґрунтя та ретельно відібраного професорсько-викладацького складу. Викладацьку роботу ведуть «повні» професори, молодші професори (доценти, асистенти професора та інструктори (викладачі). Професори й викладачі уні-

верситетів повинні бути справжніми майстрами своєї справи, досконало володіти педагогічною технікою, виявляти постійний інтерес до дослідницької діяльності й широко публікуватися. Якщо навчальний заклад відповідає всім цим критеріям, то це вже мультиуніверситет з кількома корпусами і коледжами.

У більшості провідних країн світу впроваджується триступенева модель організації стаціонарного післясереднього навчання, яка складається з трьох самостійних взаємопов'язаних циклів навчання. Кожен цикл розглядається як певний завершений рівень вищої освіти і завершується отриманням відповідного диплома або свідоцтва.

Перший цикл (як правило двохрічний) закріплює загальноосвітні знання і закладає основи підготовки кваліфікованого фахівця.

Другий цикл дає завершену вищу освіту за певним фахом (інженер, психолог, юрист тощо). Після двох-трьох років навчання студент отримує ступінь бакалавра. Для отримання ступеня бакалавра, наприклад, у США студенти повинні прослухати певну кількість лекційних годин і скласти екзамени. Маючи цю ступінь, можна вже розраховувати на певну посаду в інженерно-технічній ланці, у керівному складі середнього рівня приватної чи державної фірми, на промисловому виробництві або відкрити власну приватну практику (для медиків, юристів).

Але для переважної більшості спеціальностей ступінь магістра відкриває значно більші можливості. Наприклад, диплом бакалавра медицини дає право працювати у клініці або мати невелику приватну практику. Але для того, щоб очолити відділення у будь-якій лікарні або навіть цілу клініку необхідно мати диплом магістра.

Зокрема, у США отримати ступінь магістра можна в будь-якому із 200 американських університетів, що мають найрізноманітніші програми. В окремих університетах вимагається знання іноземної мови. Бажаючі отримати ступінь магістра навчаються ще один-два роки, складають екзамени з певних дисциплін підвищеного рівня і представляють дисертацію, яку можна порівняти з дипломною роботою випускника ВНЗ України. Як свідчать дослідження, ступінь магістра щорічно отримують близько 44.000 молодих спеціалістів, серед яких 17.000 приїздить із інших країн.

Доцільно звернути увагу на те, що в провідних країнах світу існує два принципово різних типа програм, що дають право отримати ступінь магістра: навчальні і дослідницькі. Навчальні програми будуються за таким принципом: існує перелік обов'язкових предметів, за якими читається лекційний курс. Студенти обирають за власним бажанням ще декілька предметів (також лекції). Разом з лекціями студенти відвідують семінарські і практичні заняття, пишуть курсові роботи тощо. Через 7 місяців після початку занять студенти здають екзамени. Після цього студент та його науковий керівник обирають тему для підсумкового дослідницького проекту (дипломного).

Згідно з дослідницькою програмою необхідно протягом року виконати самостійний дослідницький проект. У вищих закладах освіти можна отримати ступінь магістра наук, мистецтв. Для бажаючих отримати ступінь магістра філософії необхідно навчатися два роки. Ступінь магістра сьогодні можуть отримати і українські студенти, продовжуючи своє навчання на базі вищої освіти (при наявності диплома спеціаліста) протягом одного-двох років. Варто звернути увагу на те, що студенти провід-

них країн світу проходять різний шлях для отримання магістерського ступеня. Так, у Великобританії шлях до магістра є більш тривалим, бо ступінь магістра мало розповсюджений і присуджується тільки тим, хто не зміг закінчити докторську підготовку з повної програми. Для отримання звання магістра японський студент повинен закінчити 2-х річну освіту, представити магістерську дисертацію і отримати за неї позитивну оцінку, а також скласти екзамен зі спеціальності.

Доцільно звернути увагу й на те, що в останні роки у багатьох ВНЗ провідних країн світу, особливо приватних, з'явилися магістерські програми англійською мовою, які орієнтовані на іноземних громадян і розраховані на 1-2 роки навчання.

Найвищим етапом підготовки висококваліфікованих фахівців є докторські програми, орієнтовані на чітко спеціалізоване навчання і самостійне наукове дослідження, що, приблизно, відповідає рівню кандидатської дисертації в Україні. Навчання на третьому циклі передбачає здачу екзаменів, стажування за фахом, наявність публікацій у наукових виданнях, наявність дисертаційної роботи, що дає право на присвоєння ступеня доктора наук. Протягом перших двох років, більшість кандидатів на докторську ступінь навчається в класах і відвідує семінари. Протягом, як мінімум, одного року студенти проводять своє дослідження і пишуть дисертацію.

Варто підкреслити, що єдиних вимог до вступників до докторантури в провідних країнах світу не існує. Так, до докторантури у США, як правило, приймають осіб, які мають ступінь магістра, хоча в окремих університетах достатнім є й ступінь бакалавра. Для отримання ступеня доктора може потребуватися від 3-х років. Для іноземних студентів ця програма займає п'ять або шість років.

У Великій Британії ступінь доктора філософії присуджується за тими спеціальностями, за якими відбувається підготовка в університеті протягом двох-трьох років. Після цього представляється дисертація (інколи складаються певні іспити). Університети також мають право присвоювати ступені докторів наук чи літератури, які вважаються більш високими. Їх присвоюють магістрам гуманітарних і природничих наук, докторам філософії, на основі представленої дисертації, або за сукупністю робіт.

Більш високі вимоги до здобуття ступеня доктора наук висуваються в Японії. Так, на ступінь доктора наук може претендувати випускник докторантури. Докторантура у Японії, на відміну від інших країн світу, передбачає 5 років навчання. Кандидат у доктори наук повинен володіти двома іноземними мовами, скласти усний іспит із спеціальності, різноманітні заліки та іспити, а також представити план дослідної роботи з докторської дисертації. Варто також звернути увагу на те, що дисертація здобувача ступеня доктора наук повинна бути опублікована за один рік до захисту. Потім з метою оцінювання наукового рівня представленої дисертації спеціальна комісія проводить заключний іспит.

Як свідчать праці вчених, у Японії сконцентрована найбільша кількість науковців, а саме: на 10000 жителів нараховується 85 учених та інженерів, у США – 80, Німеччині та Франції – 62, Канаді – 54, Великій Британії – 53, Італії – 35 (5).

В Австрії існує ще і така найвища кваліфікація як габілітований доктор, для здобуття якої потрібно напружено працювати над дисертацією протягом 5-10 років.

У Німеччині існує один науковий ступінь – доктора наук, який присуджується після захисту і повної публікації результатів дисертації. Правом створення вчених рад і присудження наукових ступенів у цій країні користуються виключно університети.

Цікава практика, як відзначає М. Дреєрман, щодо надання навчальним закладам статусу вищих і здійснення контролю за присудженням наукових ступенів існує в Ізраїлі. Так, органом, який відповідає за якість освіти та присудження ступенів, є Рада з вищої освіти. До її складу входять Міністр освіти та культури Держави Ізраїль і близько 24 членів персонально призначених президентом. 2/3 членів Ради є дійсними членами Академії наук.

Навчання на першу педагогічну ступінь – бакалавр – в Ізраїлі, як і в переважній більшості країн світу, передбачає декілька типів програм.

Другий академічний ступінь – магістр – надається після наступних 2-3-х років навчання. Мета навчання на ступінь магістра полягає в тому, щоб дати студентам глибокі знання в конкретній галузі і сприяти розвитку їхніх дослідницьких здібностей. Умови запису на другий науковий ступінь розрізняються в залежності від навчального закладу, але, як правило, передбачають завершення навчання на першому ступені з високими показниками (не нижче ніж «добре»).

Наприклад, при вступі на другий ступінь в університеті ім. Д. Бен-Гуріона (Ізраїль), розглядаються оцінки, які отримані на попередньому етапі навчання, а також рекомендації компетентних спеціалістів, і в переважній більшості випадків, – оцінки, що отримані на спеціальному екзамені. На багатьох відділах університету пропонується два напрями підготовки. Один передбачає представлення магістерської дисертації і в подальшому роботу над докторською, а другий – не вимагає магістерської дисертації і призначений для студентів, які не хочуть продовжувати навчання на ступінь доктора.

У програмі докторантури головна увага приділяється підготовці оригінальної наукової дисертації, яка повинна зробити вагомий внесок у розвиток науки. Абітурієнти, які вступають до докторантури, повинні мати ступінь магістра, яку присуджено одним із визнаних університетів Ізраїлю, з середньою оцінкою за магістерський курс не нижче, ніж «добре», а також оцінкою «дуже добре» за дисертацію.

Програма навчання на ступінь доктора розрахована як мінімум на два роки після отримання диплома магістра. Протягом усього курсу навчання докторант регулярно зустрічається зі своїм науковим керівником, надає письмові звіти про зроблену роботу і читає лекції учасникам дослідницького семінару. Мета проведення докторського дослідження полягає в тому, щоб підготувати оригінальну роботу теоретичного або експериментального характеру. Студент повинен продемонструвати, що він володіє якостями, які необхідні для дослідної роботи: ініціативністю; глибиною знань; здоровим глуздом і старанністю.

Дисертацію оцінюють три чоловіки, одним із яких є науковий керівник. Письмовий звіт, який представлено комісією, є підставою для прийняття рішення про присудження докторського ступеня.

Доцільно також підкреслити, що в межах програм навчання на докторську ступінь можна обрати звичайний або прискорений варіант. Звичайний варіант

– для тих, хто успішно завершив навчання на ступінь магістра і захистив дисертацію. Прискорений варіант – для студентів, які закінчили навчання на першому щаблі з відзнакою. Протягом першого року такий студент бере участь у класних заняттях і семінарах докторантів, після чого приймається остаточне рішення про зарахування його до докторантури [2].

Отже, зарубіжна вища школа здійснює триступеневу підготовку фахівців за різними програмами, готує бакалаврів, магістрів і докторів наук. Зокрема, у США щорічно випускаються біля 80% бакалаврів, 20% магістрів, 3% докторів наук.

Доцільно також звернути увагу на те, що характерною особливістю зарубіжних вищих освітніх закладів (Великобританія, Німеччина, США) є активне залучення студентів старших курсів, які відрізняються високою успішністю в навчанні, до роботи як молодшого допоміжного педагогічного персоналу. Наприклад, особливістю вищої школи Німеччини є залучення відмінників-старшокурсників до зазначеної діяльності. Особлива увага приділяється також організації індивідуальної роботи із найбільш здібними студентами, практикуються і комплексні міждисциплінарні дослідження.

Найпростішою формою наукової підготовки студентів у провідних країнах світу є дипломна робота. На її виконання, як правило, дається 4-6 місяців. У дипломному проекті студент повинен продемонструвати результати самостійно виконаного експериментального чи теоретичного дослідження за темою, що вивчається. Дипломна робота розглядається і оцінюється екзаменаційною комісією.

Широко розвинутою у провідних країнах світу є і система підвищення кваліфікації. Наприклад, в Ізраїлі кожні сім років працівники зобов'язані протягом одного року проходити підвищення кваліфікації з відривом від основного місця роботи. Програма стажування передбачає як навчання на різних курсах, так і написання методичних робіт.

Таким чином, у провідних країнах світу в залежності від змісту науково-дослідницької діяльності здійснюється підготовка майбутніх фахівців за різними програмами, а саме: бакалавра (не передбачає формування науково-дослідницьких знань та вмій); магістра (вимагає виконання самостійного дослідницького проекту); доктора (передбачає захист дисертації з обраної теми). До перспективної тематики подальшого наукового пошуку можна віднести питання порівняльного аналізу змісту, форм та методів організації науково-дослідницької діяльності студентів на різних етапах розвитку суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи / С. С. Вітвицька // Методичний посібник для студентів магістратури. – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – С. 252-282.
2. Дреерман М.Г. Становление и развитие высшего педагогического образования в Израиле: дисс... канд. пед. наук / М. Г. Дреерман – Ялта, 2007. – 307с.
3. Педагогіка: базовий підручник для студентів ВНЗ / За ред. І. Прокопенка. – Харків : Фоліо, 2015. – С. 536-571.
4. Порівняльна педагогіка: методологічні орієнтири українських компаративістів : хрестоматія / Упорядник О. Локшина, - К. : Педагогічна думка, 2015. – 176 с.
5. Ткачова Н.О. Сучасний стан освіти в розвинених країнах світу / Н. О. Ткачова // Навчальний посібник. – Харків: Константа, 2004. – С. 9-96.

ЛЮДМИЛА ШТЕФАН

ОРГАНИЗАЦИЯ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ ВЕДУЩИХ СТРАН МИРА

В статье рассматриваются содержание, особенности, формы и методы организации научно-исследовательской деятельности студентов в высших учебных заведениях Германии, Израиля, Великобритании, Франции и других стран мира. Установлено, что в большинстве зарубежных стран используется трехступенчатая модель организации обучения, которая состоит из трех самостоятельных взаимосвязанных циклов.

Ключевые слова: студент, научно-исследовательская деятельность, содержание, формы, методы, университет.

LUYDMILA SHTEFAN

THE ORGANIZATION OF THE RESEARCH ACTIVITY OF THE STUDENTS OF THE WORLD LEADING COUNTRIES

The article deals with the contents, peculiarities, forms and methods of the research activity of the students at the higher educational establishments in Germany, Israel, Great Britain, France and other countries. It is proved that in the majority of the world's leading countries a three-stage model of education is being implemented. It consists of three independent and interconnected cycles. Each cycle is considered as a complete level of higher education. It begins the organization of the research activity and ends with getting a relevant diploma or a certificate.

The first cycle (two years) reinforces general knowledge and lays the foundation for a qualified specialist training. The second cycle provides full higher education in the relevant specialty (a physician, a psychologist, a lawyer, etc.). After two or three years of study the student receives a bachelor's degree. Having this degree, one can have a certain position in the management of a private or public firm or in industrial enterprise. He or she can have a private practice (for physicians and lawyers).

It is worth mentioning, that there are two fundamentally different types of programs (academic and research programs) in the world's leading countries. They are aimed at gaining a master's degree. In particular, in the United States of America a master's degree can be obtained at any of the 200 American universities which have a variety of programs. According to the academic syllabus at some universities, the students should have a good command of a foreign language. Those who wish to receive a master's degree are studying for another year or two. They take examinations in certain subjects of the higher level and write a dissertation. In terms of the higher education in Ukraine, it can be compared to the graduate's diploma work. According to statistics, about 44,000 young professionals earn each year master's degrees, 17,000 of them come from other countries.

Doctor of Philosophy (PhD) research is the highest stage of highly qualified specialist training. It is focused on clearly specialized training and is conducted as independent research. The third cycle of training includes exams, training in the specialty and the availability of the publications in the scientific journals. Writing a dissertation gives the possibility of awarding the degree of Doctor of Science. During the first two years, most of the applicants for the PhD degree take academic courses and attend seminars. During at last one year, the students carry out their research and write a dissertation. It is common knowledge that higher demands for the degree of Doctor of Science are nominated in Japan. Only doctoral graduates can apply for PhD. The doctorate course in Japan differs from that of in other countries. It takes 5 years of study and research. The candidate for the PhD degree should master two foreign languages. He or she should pass an oral exam in the specialty and various tests and examinations. They should also submit a research plan of the doctoral dissertation. In addition the applicant's dissertation for the PhD degree should be published a year before the defense. In a year, a special committee arranges a final exam in order to assess the scientific level of the presented dissertation.

Key words: a student, the research activity, the contents, the forms, the methods, the university.